

Archeologienota
Melle – Brusselsesteenweg 441-449

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/34

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	9
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken	9
2.3.3	Werkwijze	14
2.4	Assessmentrapport	14
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	14
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	22
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	28
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	31
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	32
3	Samenvatting	33
4	Bibliografie	34
4.1	Publicaties	34
4.2	Websites	34
5	Bijlagen	35
5.1	Archeologische periodes	35

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

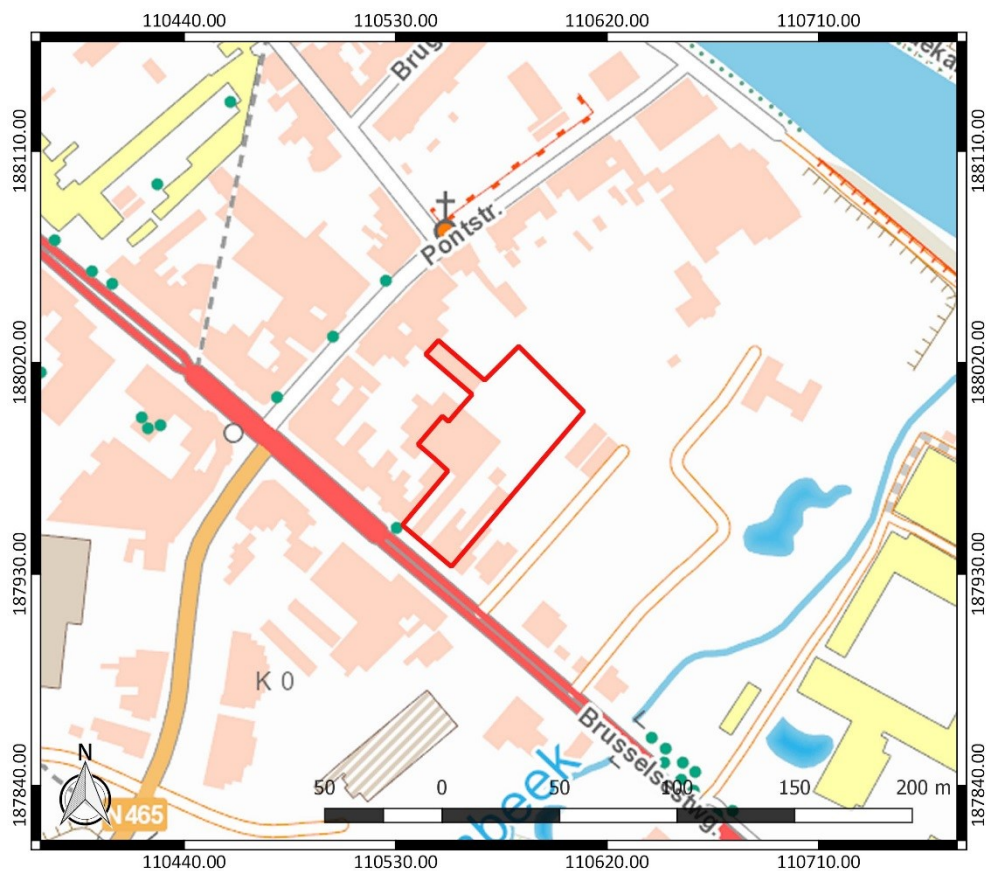
¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

Kadastrale percelen: Melle, Afdeling 1, sectie D, nummers 23h⁴, 23k⁴, 23m⁴, 23v², 23v³ en 23x²

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3474 m²

Topografische kaart:

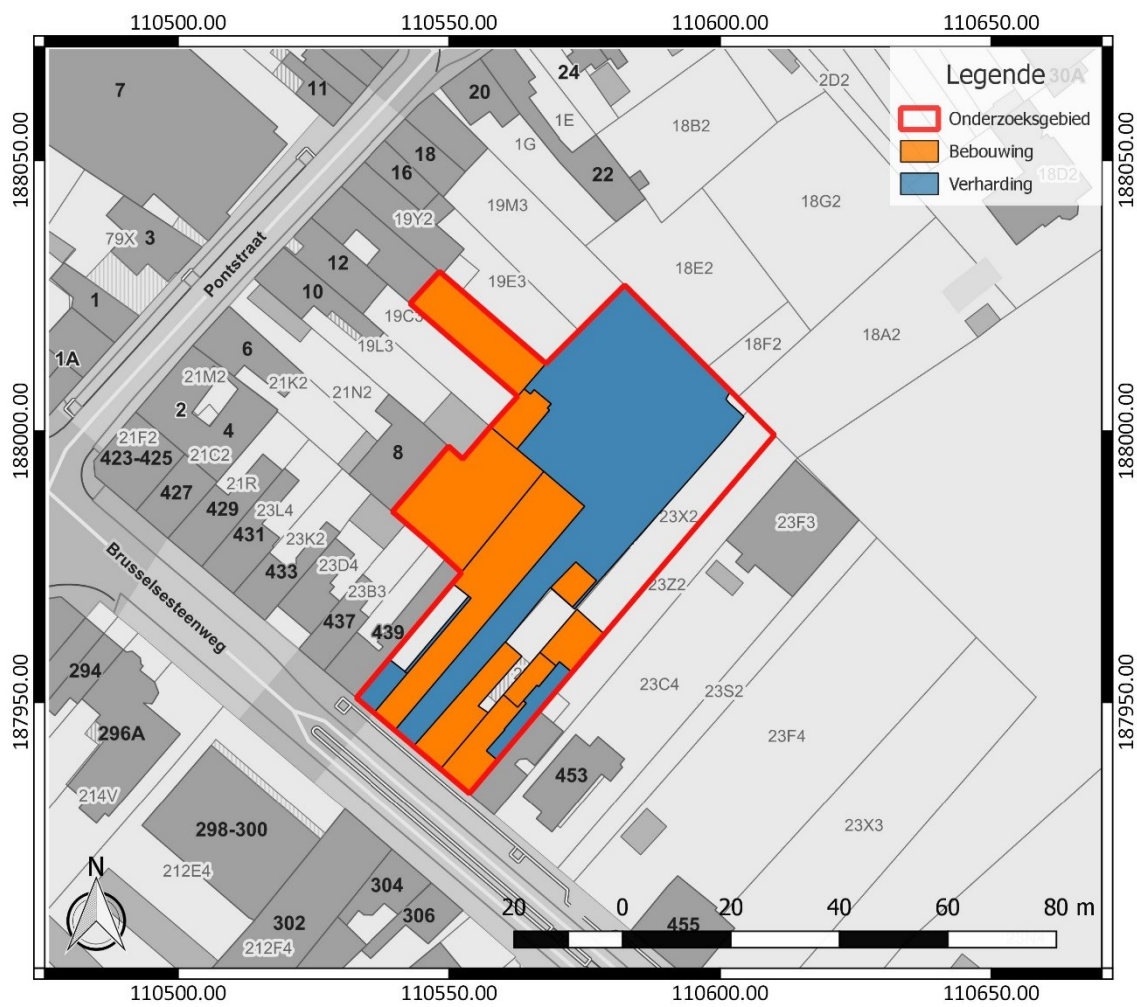

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 12/02/2019 – 11/03/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Coördinaten van de grenspunten - Lambert 72

PUNT	X	Y	BESCHRIJVING
A	110547.28	188019.83	midden muur
B	110547.09	188019.61	midden muur
C	110541.98	188024.21	midden muur
D	110547.58	188030.16	midden muur
E	110567.65	188012.69	midden muur - midden afsluiting
F	110580.99	188028.34	midden afsluiting - achterkant muurtje
G	110605.00	188004.31	niet gematerialiseerd
H	110610.11	187999.34	niet gematerialiseerd
I	110553.77	187933.18	midden muur - voorgevel
J	110533.00	187950.75	niet gematerialiseerd
K	110552.78	187974.32	niet gematerialiseerd
L	110539.85	187985.57	niet gematerialiseerd
M	110549.95	187997.18	niet gematerialiseerd
N	110552.29	187995.14	niet gematerialiseerd
O	110562.65	188006.71	niet gematerialiseerd
P	110550.92	187971.95	niet gematerialiseerd
Q	110550.84	187972.02	niet gematerialiseerd

Grensinfo

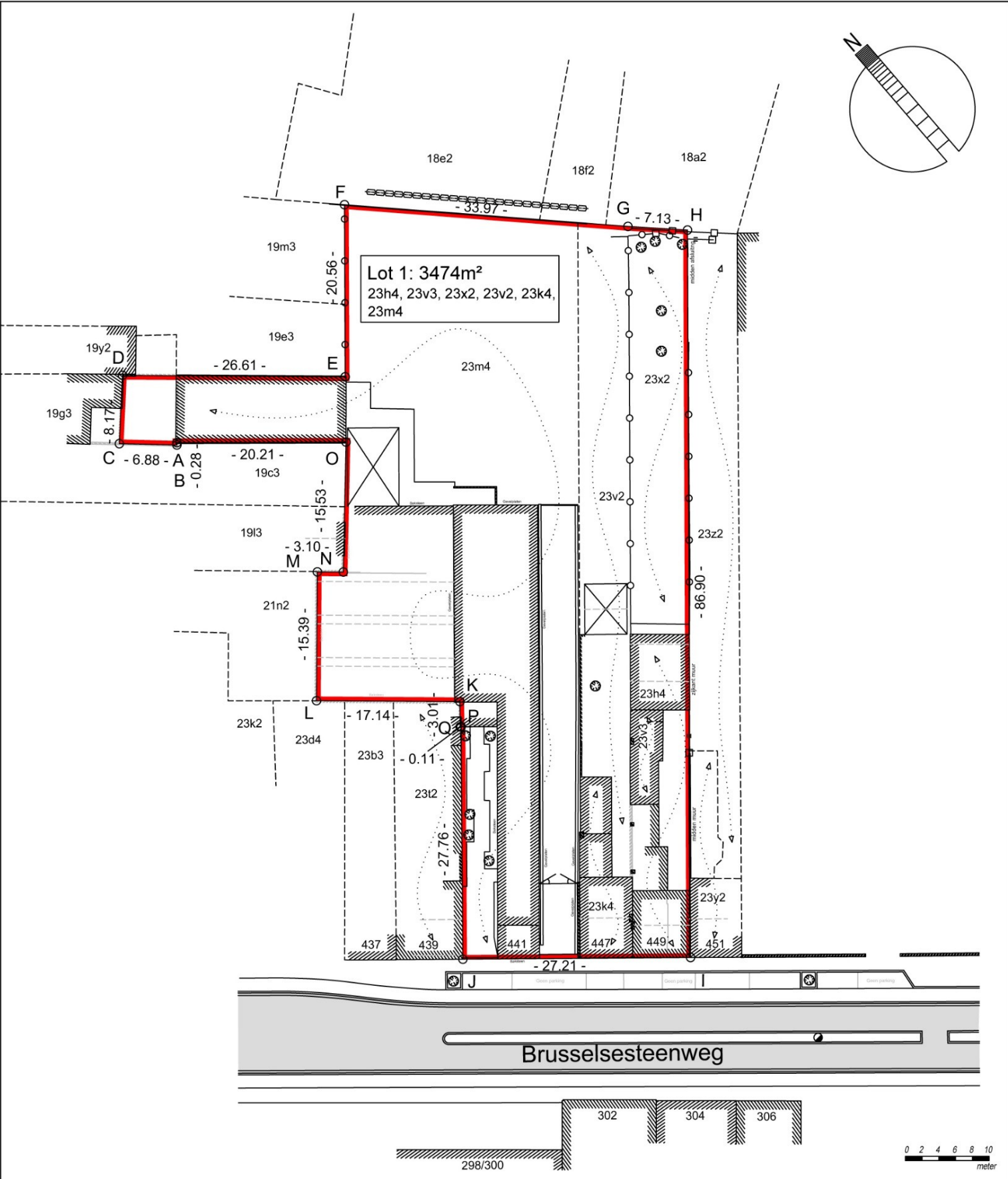
- *Grens A t.e.m. E volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, midden muur.
- *Grens E-F volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, midden afsluiting.
- *Grens F-G-H volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, achterkant muurtje.
- *Grens H-I volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, midden afsluiting, zijkant muur, midden muur (zie plan).
- *Grens I-J volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, op voorgevel.
- *Grens J-P volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, zijkant muur.
- *Grens P-Q volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, zijkant muur / midden muur.
- *Grens Q-K-L-M-N-O-A volgens bestaande toestand en wettelijke vermoedens, midden muur.

Gebruikte opmetingsplannen

- *Opmetingsplan van landmeter-expert J. D'Hondt dd. 2-11-2007 met refrn. AAPD 44040-510.
- *Opmetingsplan van landmeter-expert P. Windey dd. 7-05-2001 met refrn. AAPD 44040-347.

Legende

	AFSLUITING ALGEMEEN
	AFSLUITING BETON
	AFSLUITING HOUT
	AFSLUITING METAAL
	AS WEG
	BINNENMUUR
	BUITENMUUR
	GEVEL
	GRENS
	HAAG
	KADASTER (informatief)
	RAND VERHARD
	RAND WEG
	SCHEIDING VERHARDING
	VERLICHTINGSPAAL
	MONOLIET ROND
	MONOLIET VIERKANT
	BOOM

Figuur 4: Opmeting bestaande toestand (Teccon)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

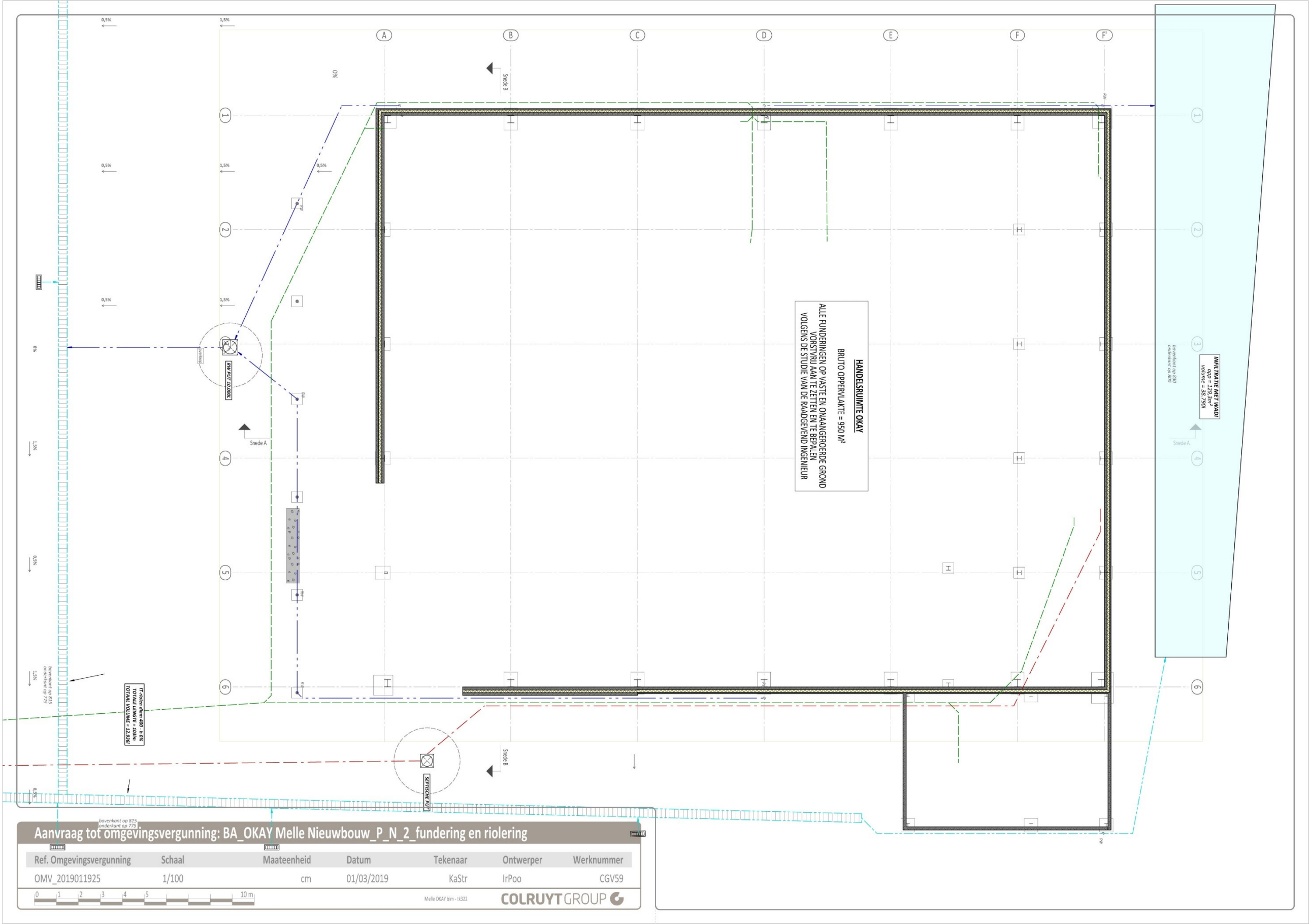
Op het terrein wordt de bouw van een nieuwe handelsruimte (Okay-winkel) met bijhorende parking en groenaanleg voorzien (Figuur 5). Hiervoor worden de bestaande gebouwen en verhardingen gesloopt.

Het nieuwe gebouw wordt in het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied opgetrokken (950 m²). Het wordt niet onderkelderd. De fundering bestaat uit kolommen op onderliggende zoelfunderingen. De aanzet van de funderingszolen komt op een diepte van 1,60 m onder het huidige maaiveldniveau te liggen. De aanzet van de funderingsstroken zal een diepte hebben van 60 cm.

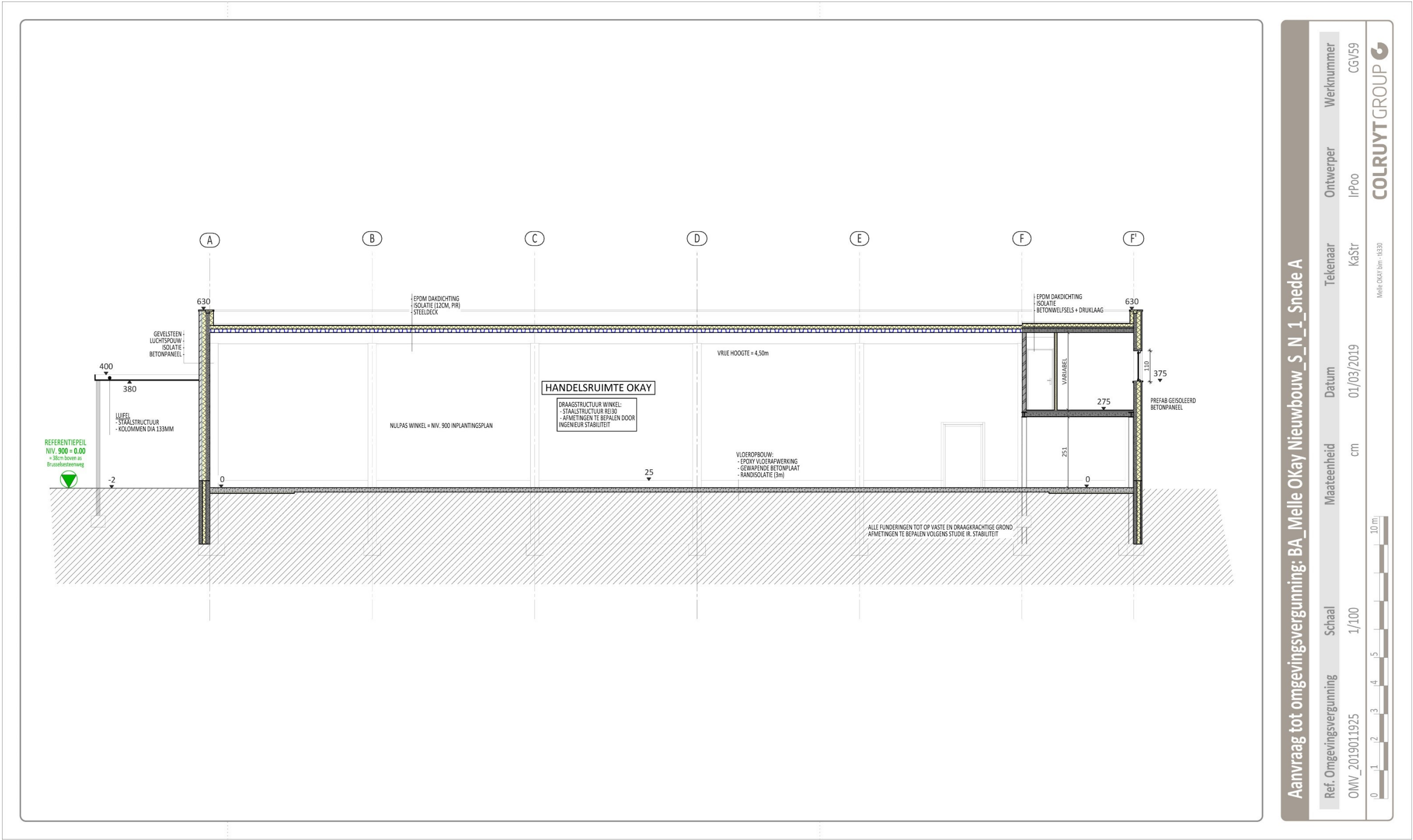
Verder wordt er een MS-cabine gebouwd met een verstoringsdiepte van 1,2 m. De nieuwe parking wordt in het zuidwestelijke deel van het terrein aangelegd en zal 48 plaatsen tellen. De oppervlakte bedraagt 1530 m². De verhardingen zullen een dikte hebben van ca. 60 cm. Rond het gebouw en de parking worden groenstroken aangelegd.

Achteraan op het terrein wordt een infiltratie met wadi voorzien, met een oppervlakte van 129,3 m² en een verstoringsdiepte van ca. 30 cm. Ten zuidwesten van het gebouw wordt een regenwaterput van 10.000 l voorzien. Ten zuidoosten wordt nog een septische put voorzien. Deze voorzieningen zullen vermoedelijk een plaatselijke verstoring veroorzaken van maximum 3 m.

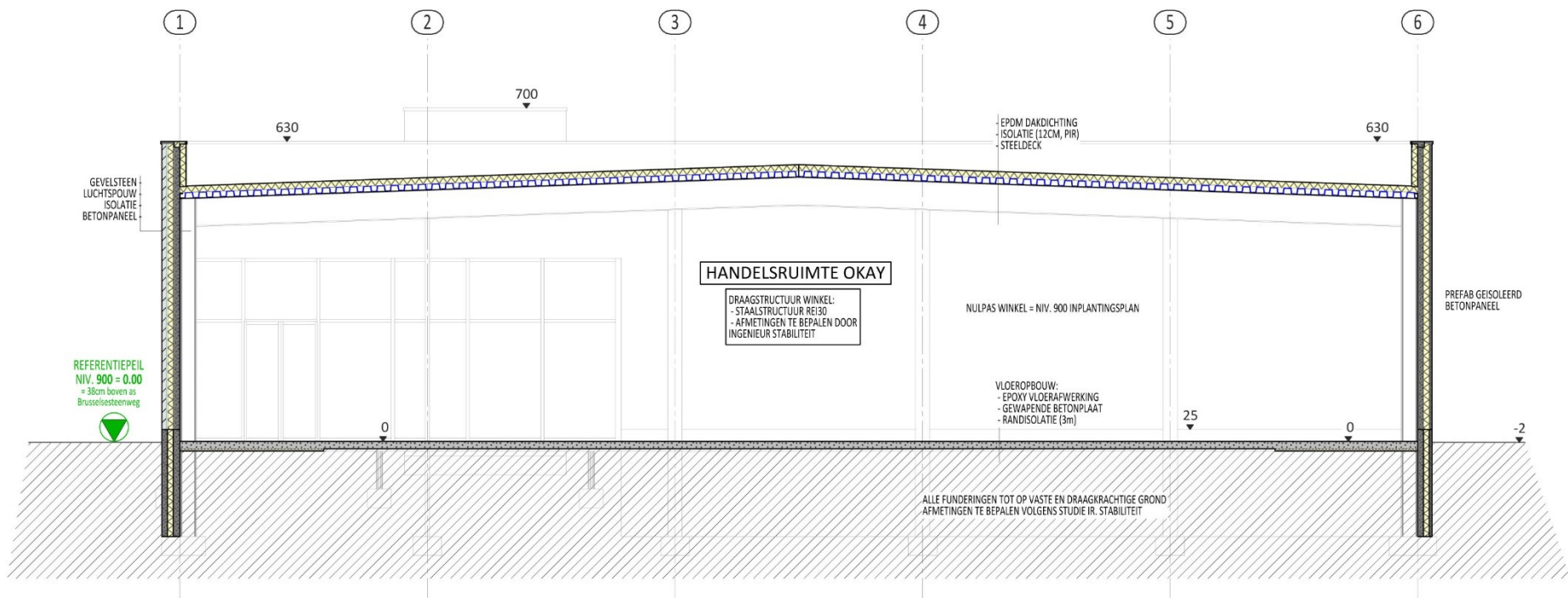
Figuur 5: Inplantingsplan (Colruyt Group)

Figuur 6: Funderings- en rioleringsplan (Colruyt Group)

Figuur 7: Snede (Colruyt Group)

Figuur 8: Snede (Colruyt Group)

Aanvraag tot omgevingsvergunning: BA_Melle Okay Nieuwbouw_S_N_2_sne B

Ref. Omgevingsvergunning	Schaal	Maateenheid	Datum	Tekenaar	Ontwerper	Werknummer
OMV_2019011925	1/100	cm	01/03/2019	KaStr	IrPoo	CGV59

COLRUYT GROUP

Melle OKAY btm - 18331

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferenciert geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

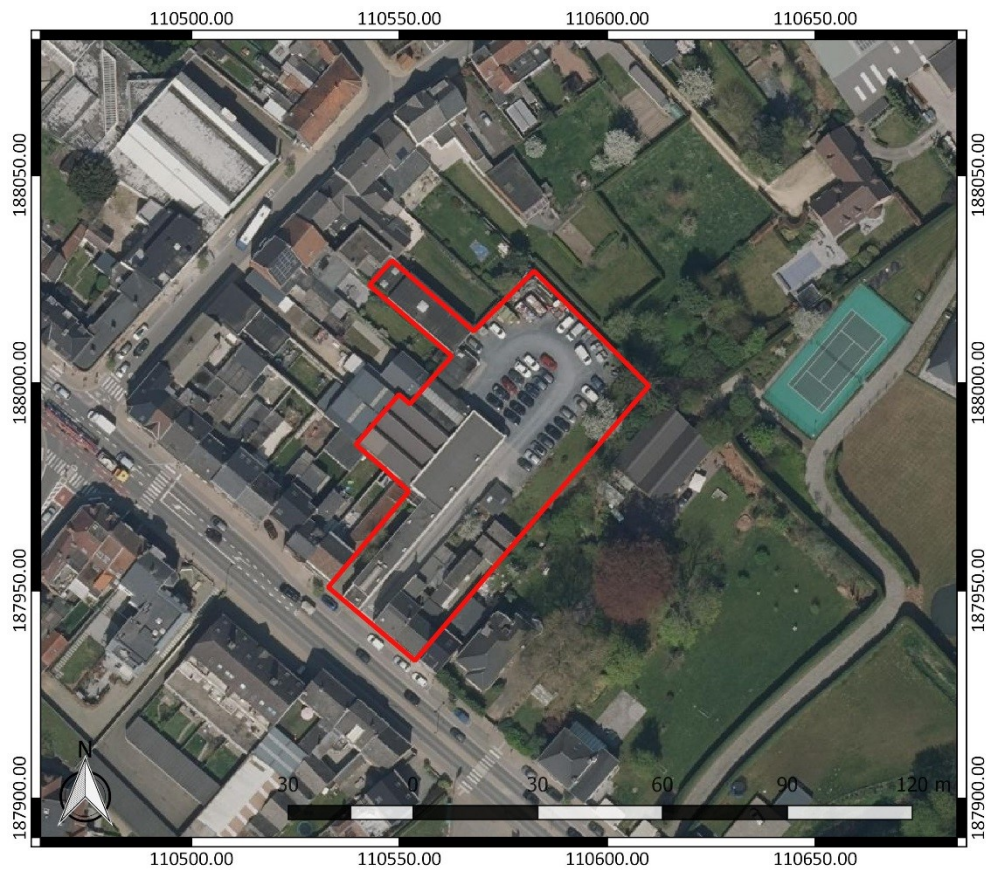
In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapssatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Ook de Erfgoedbank Land van Rode werd geraadpleegd in het kader van de opmaak van de archeologienota.

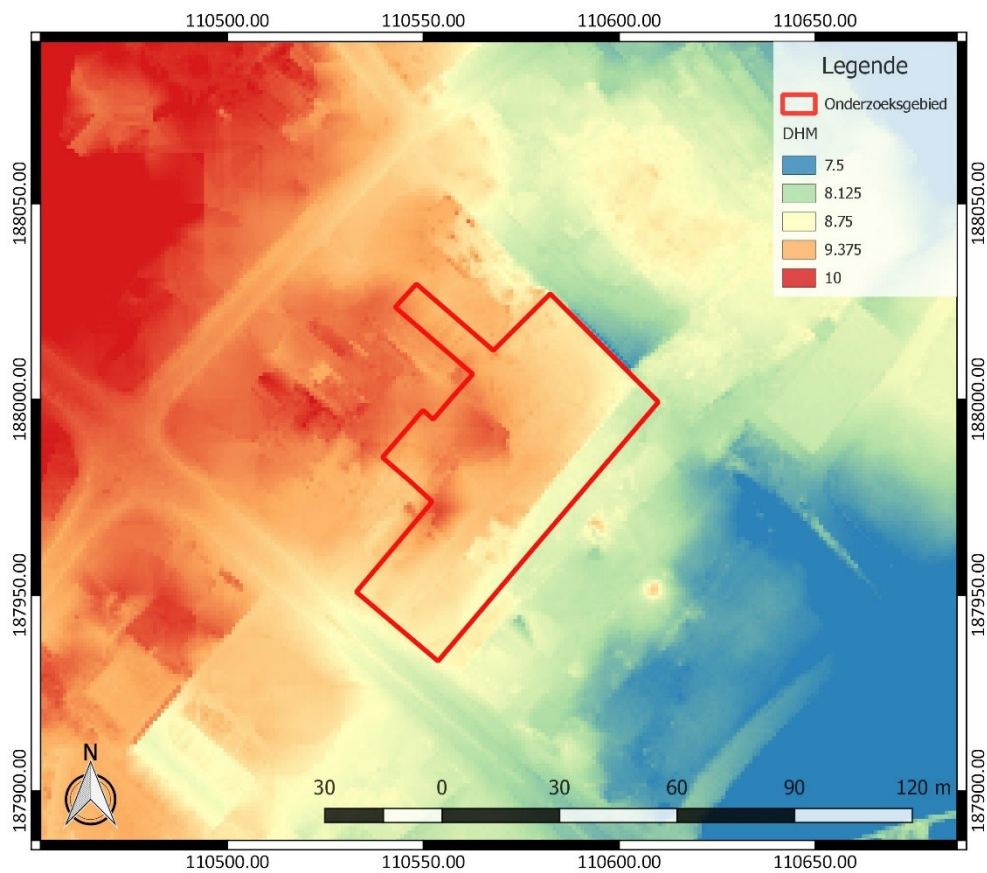
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

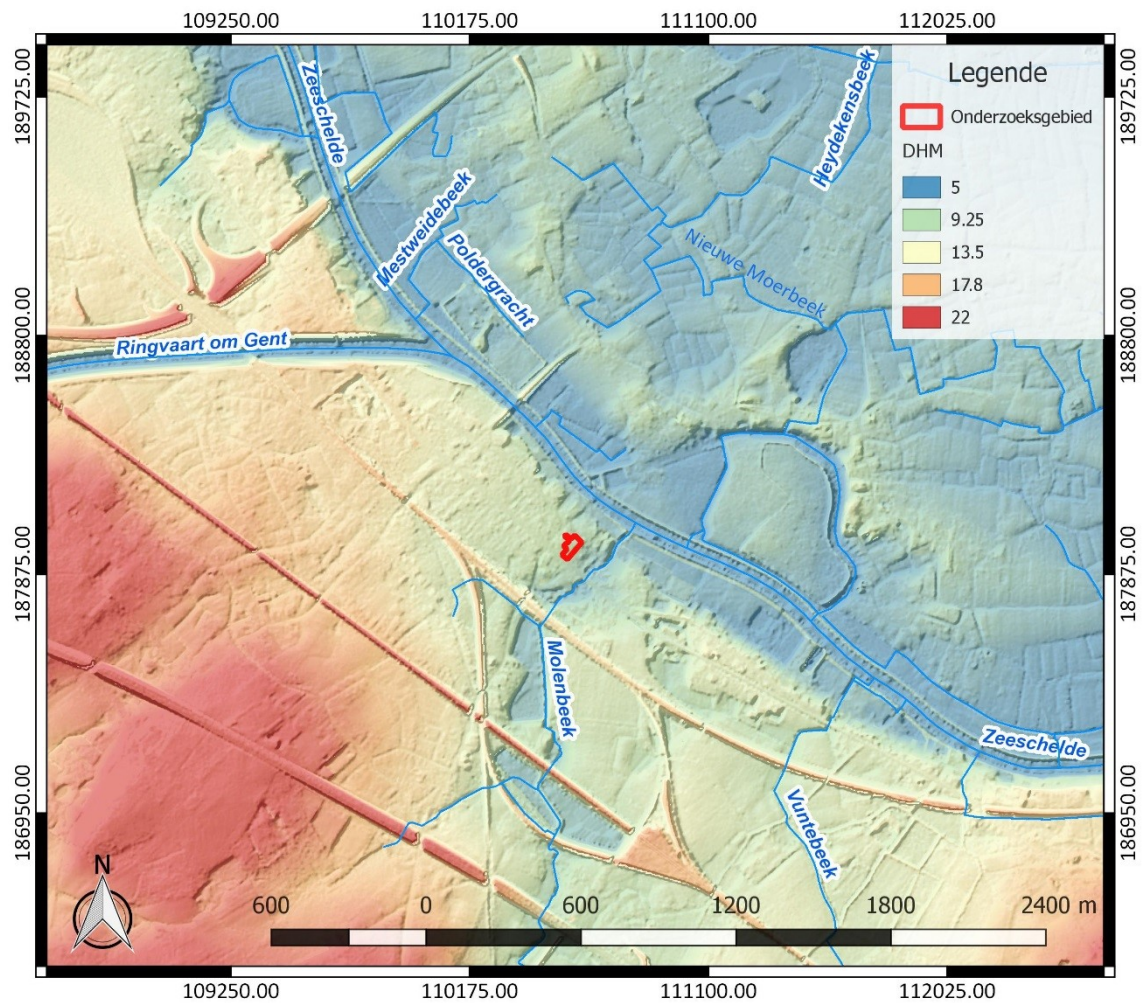
Het onderzoeksgebied is gelegen in het zuidoosten van het centrum van Melle, tussen de Brusselsesteenweg in het zuidoosten en het zuidwesten en de Pontstraat in het noordwesten (Figuur 9). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. Op korte afstand ten noordoosten stroomt de Zeeschelde. De Molenbeek is ten oosten, ten zuidoosten en ten zuiden van het terrein gesitueerd. Op iets grotere afstand ten noordoosten stromen de Nieuwe Moerbeek en de Heydekensbeek. Ten zuidoosten bevindt zich de Vuntebeek en ten noordwesten bevinden zich de Ringvaart om Gent, de Mestweideweek en de Poldergracht (Figuur 11).

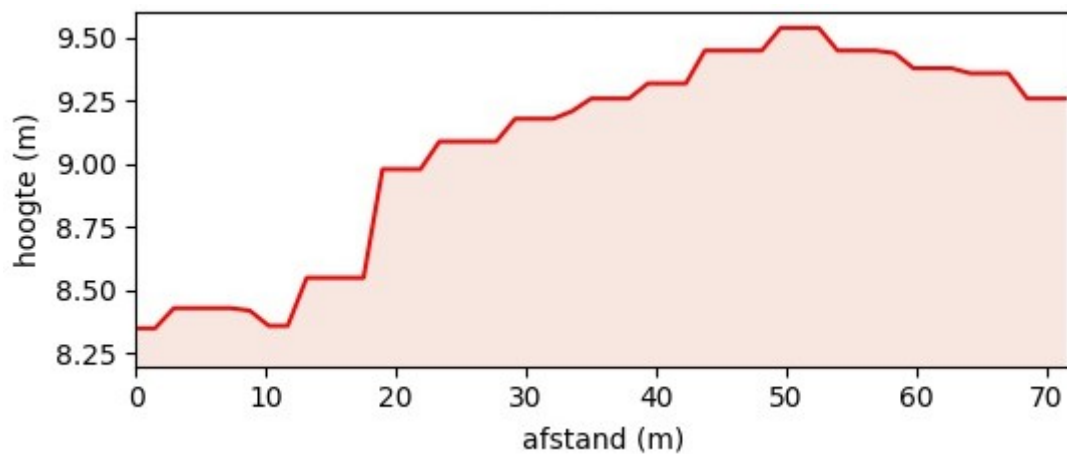
Figuur 9: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

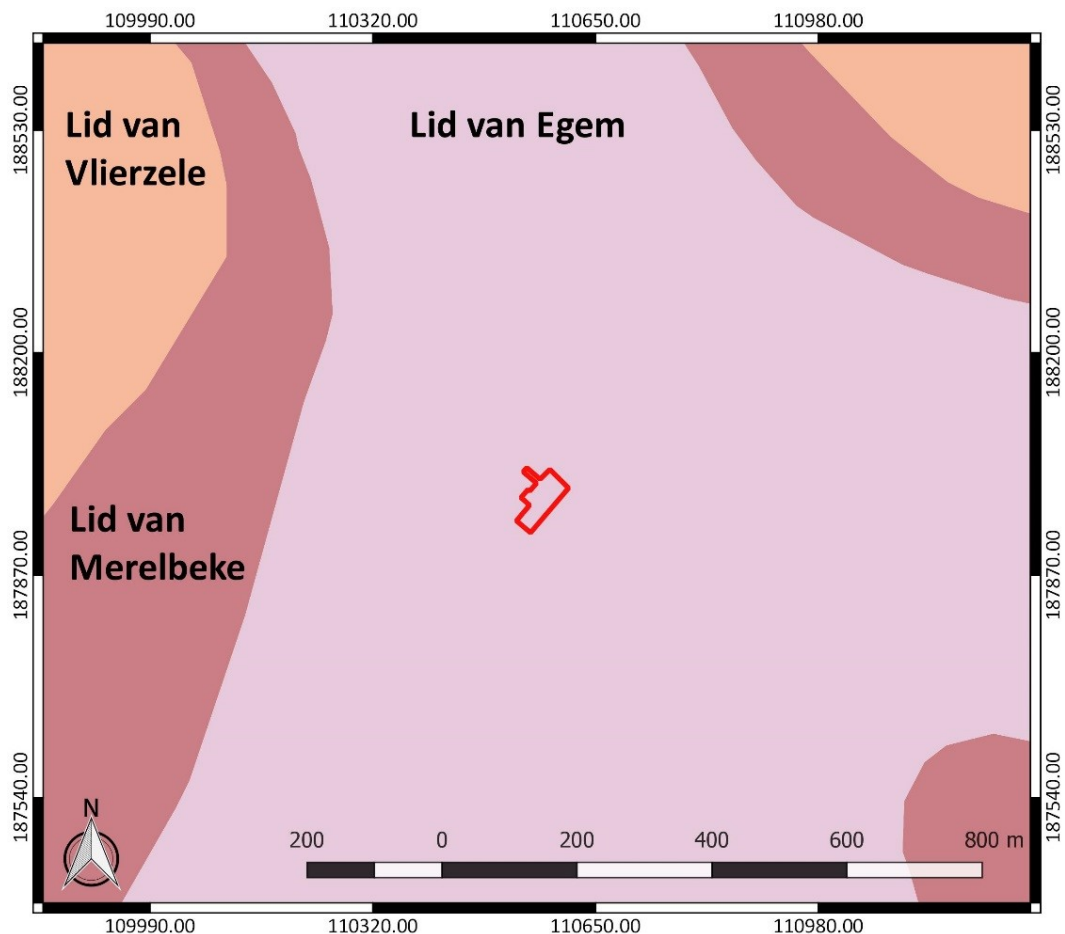
Figuur 11: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 12: Hoogteverloop van noordoost naar west over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Melle is gelegen aan de rechter oever van de Beneden-Schelde. De alluviale gronden langs de rivier, gaan snel over in een typisch dekzandlandschap met een licht glooiend reliëf en plaatselijke hoogtes tot circa 26 m.³ Geomorfologisch behoort het gebied tot het heuvellandschap van het Schelde-Dender interfluvium. De noordelijke helling wordt gevormd door het pediment vlak van Wetteren en is vrij gelijkmatig. De hoogte loopt er op van 10 m tot meer dan 65 m TAW. Het interfluvium wordt gevormd door meerdere consequente zuidwest-noordoost georiënteerde tertiaire getuigenheuvels. De grote interfluviale hoogten worden afgebakend door vier grote beekinterfluvia: de Molenbeken van Melle, Wetteren, Wichelen en Aalst. De ruggen worden gekenmerkt door trapvormige vervlakkingen die naar het noorden toe afhellen. Op de interfluvia schommelt de hoogte tussen ca. 30 m en 80 m. Het grote gebied van de interfluvia wordt nog eens onderverdeeld door talrijke insnijdingen van beken. Hierdoor is een reeks parallel gelegen getuigenheuvels gevormd, die van elkaar gescheiden zijn door beekvalleitjes.⁴

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het lage gebied tussen de vallei van de Molenbeek ten zuidoosten en de vallei van de Zeeschelde ten noordoosten. Ten zuidwesten strekt zich het interfluvium uit, dat door de Molenbeek van Melle wordt geflankeerd (Figuur 10). Het terrein kent een hoogte van 8,4 m tot 9,6 m TAW (Figuur 12). De laagste waarden komen voor langs de zuidoostelijke rand. De hoogte loopt op in het westen en het noordwesten van het terrein.

Figuur 13: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

³Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Melle [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121354> (geraadpleegd op 13 februari 2019)

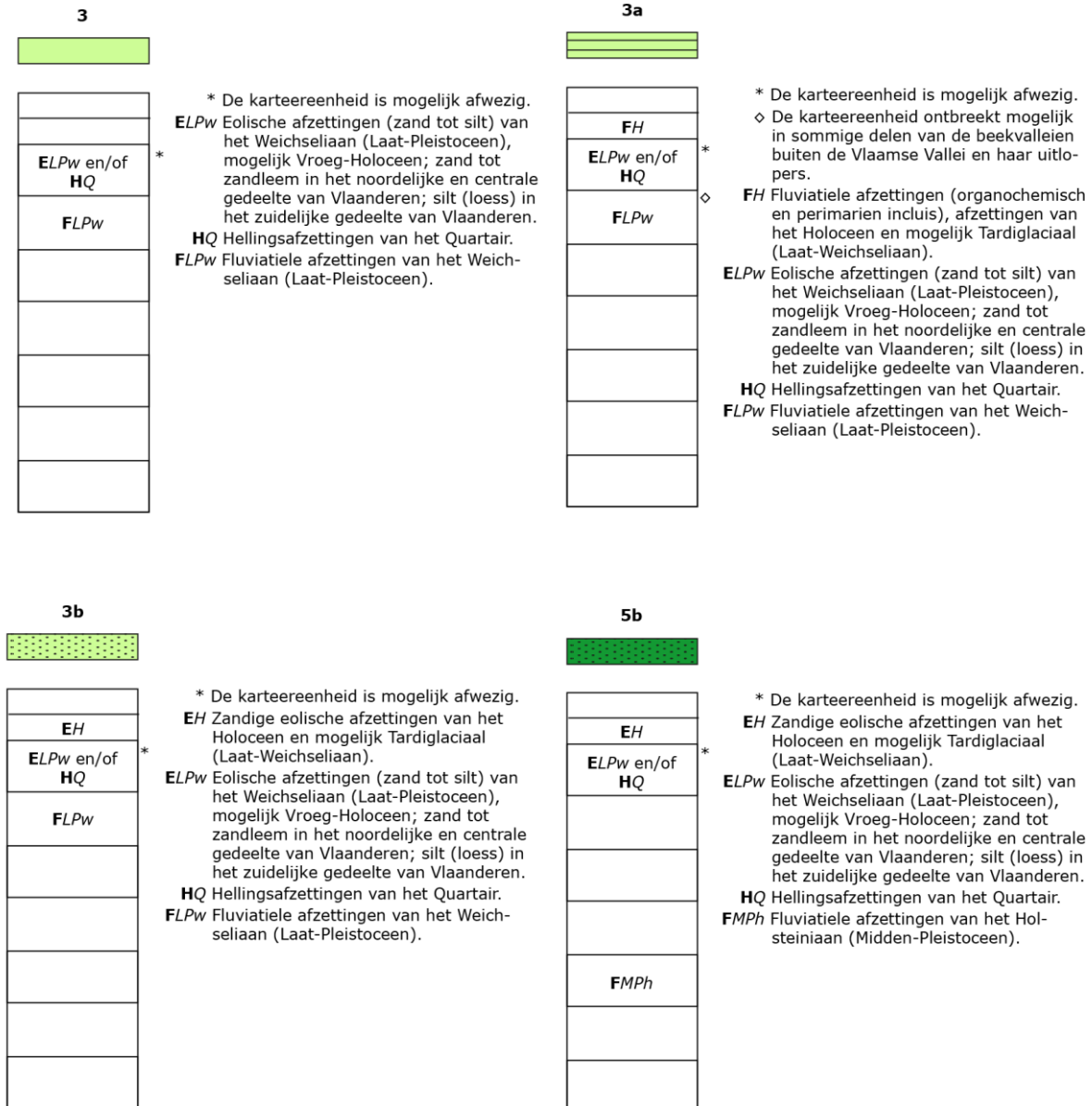
⁴ Vermeire *et al.* 1999, 8

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 13) bestaat uit het Lid van Egem. Dit wordt gekenmerkt door grijsgroen zeer fijn zand, dat kleilagen en zandsteenbanken bevat en dat glauconiet- en glimmerhoudend is. Het Lid van Egem grenst aan het Lid van Merelbeke, dat bestaat uit blauwgrijze tot donkergrijze klei met dunne zandlensjes, organisch materiaal en pyrietachtige concreties. Op grotere afstand ten noordoosten en ten noordwesten is het Lid van Vlierzele weergegeven. Dit wordt gekenmerkt door groen tot grijsgroen fijn zand, dat plaatselijk dunne zandsteenbankjes bevat en dat glauconiethoudend, glimmerhoudend en soms kleihoudend is.⁵

Figuur 14: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁵ www.geopunt.be/kaart

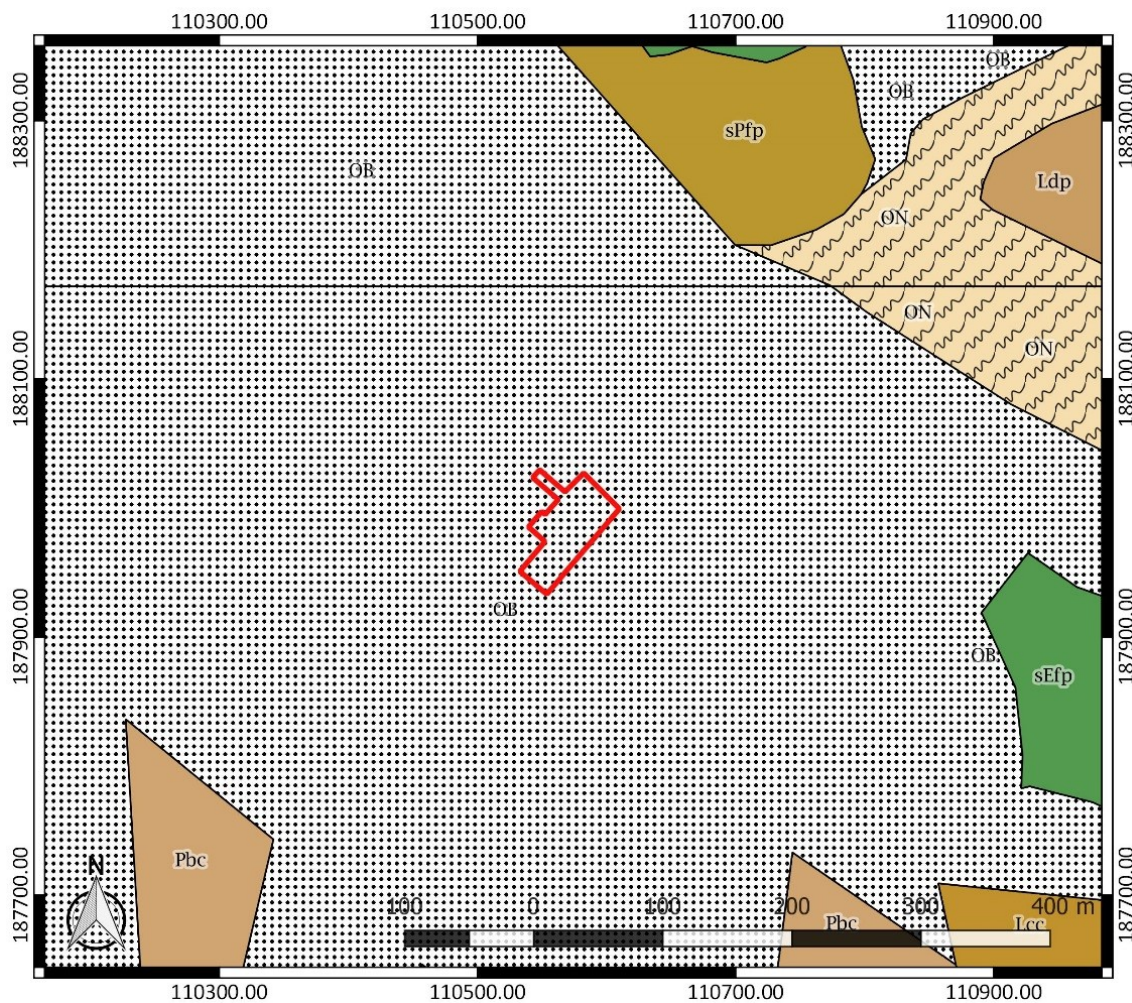

Figuur 15: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 14) geeft aan dat in het onderzoeksgebied mogelijk eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Ter hoogte van de gearceerde zones op de kaart ontbreken de oudere fluviatiele afzettingen mogelijk. Er komen echter wel jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor. Ter hoogte van de gestippelde zones bevinden zich jongere zandige eolische afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). In de donkergroene zone ten noordwesten van het onderzoeksgebied worden geen fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) verwacht. Hier zijn echter wel oudere fluviatiele afzettingen van het Holsteiniaan (Midden-Pleistoceen) aanwezig.⁶

⁶ www.geopunt.be/kaart

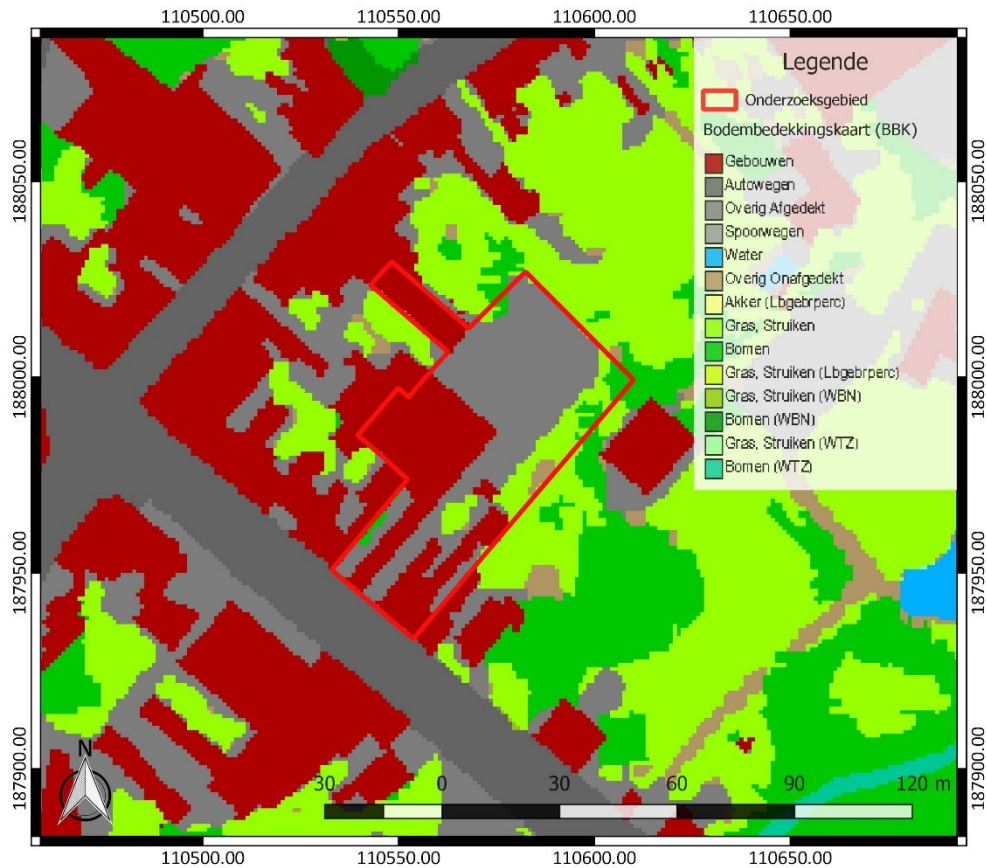
De bodemkaart (Figuur 16) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Ten noordnoordoosten van het terrein geeft de bodemkaart een zeer natte licht zandleembodem zonder profiel, met zandsubstraat op geringe diepte (ondieper dan 75 cm) weer (sPfp). Ten noordoosten treffen we opgehoogde gronden (ON) en een matig natte zandleembodem zonder profiel (Ldp). Ten oostzuidoosten is een zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel, met zandsubstraat op geringe diepte (sEfp) weergegeven. Ten zuidoosten geeft de bodemkaart een matig droge zandleembodem (Lcc) en een droge licht zandleembodem (Pbc) met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizon aan. De laatstgenoemde bodem treffen we ook ten zuidwesten van het onderzoeksgebied aan.

Figuur 16: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Ter hoogte van de Brusselsesteenweg 441 (perceel 23m⁴) werd op 8 januari 2019 een oriënterend bodemonderzoek uitgevoerd door Tauw België nv. Het terrein was op dat moment in gebruik als werkplaats met magazijn en bureel voor de installatie van elektriciteits- en verwarmingsinstallaties. Voordien zijn er geen andere activiteiten uitgevoerd. Uit het bodemonderzoek bleek dat de lokale grondwaterstand ongeveer 3 m onder het maaiveld bedraagt. De bodemopbouw bestaat uit puin, dat sterk steenhoudend is, op 0 tot 0,10 m onder het maaiveld, gevolgd door zand, dat matig puin bevat en matig steenhoudend is, op 0,10 m tot 1,20 m onder het maaiveld en zand op 1,20 m tot 5,20 m onder het maaiveld.⁷

⁷ Drieghe 2019, 21-25

Figuur 17: Bodemgebruikskarta met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskarta gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de karta ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 17). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De oudste vermelding van Melle als "villa Millinio" gaat terug op bronnen uit 830. "Villa Millinio" is een prehistorische nederzettingsnaam, die afgeleid is van de persoonsnaam Melinos. Parallel aan de Schelde werd een deel van de Romeinse aardeweg Asse-Gent gelegd, een afsplitsing van de heirbaan Edingen-Utrecht. Het dorpscentrum groeide in de nabijheid van de samenvloeiing van de Gondebeek met de Schelde. Op het grondgebied bevonden zich verschillende "aarden" of aanlegplaatsen voor scheepsvervoer aan de Schelde, waaronder één nabij het dorpscentrum, vermoedelijk ter hoogte van het voormalige veerpont aan de Pontstraat.⁸

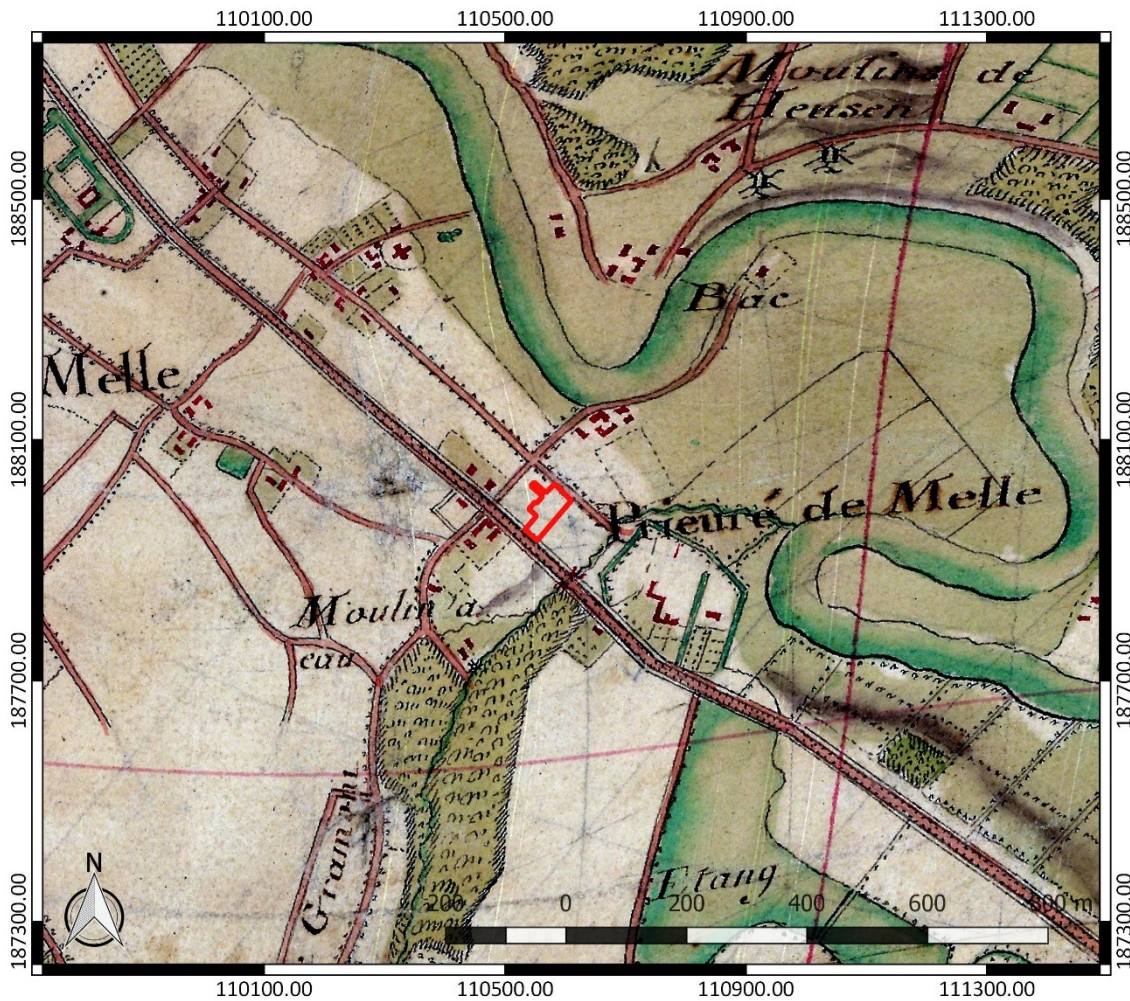
Tijdens de vroege middeleeuwen was de Gentse Sint-Baafsabdij de eigenaar van bezittingen in Melle. Tussen 700 en 800 werd op een verhevenheid naast de Schelde een parochiekerk gesticht, die aan de Heilige Martinus werd toegewijd. De stichting van de kerk wordt aan de Sint-Baafsabdij toegeschreven. De huidige parochiekerk is op dezelfde plek aan de rand van de dorpskern gesitueerd. Na het huwelijk van Hildegardis van Melle en Rudolf van Schelderode in 1214, maakte Melle deel uit van het land van Rode in de kasselrij van het land van Aalst. De heerlijkheid Melle kwam op het einde van de 14de eeuw in het bezit van het geslacht van Drongen, dat ook onder de naam "van Kortrijk" gekend is. De heerlijkheid en hun heerlijk kasteel kreeg de benaming "Cortrosine", als verwijzing naar deze familie.⁹

Melle vormde één van de vier leenhoven van de baronie van Rode en was in het bezit van één van de zeven schepenbanken. De vierschaar en baljuw van Melle stond ook in voor het bestuur van Gentbrugge, Gontrode en Landskouter. Naast de Gondebeek aan de Schelde werd in 1431 op initiatief van Lodewijk van Hole een klooster van reguliere kanunniken opgericht. Het klooster was afhankelijk van het kapittel van Windesheim. Het werd vernield in de 16de eeuw en daarna heropgebouwd. Het werd afgeschaft door Jozef II en werd vervolgens omgevormd tot een college.¹⁰

⁸Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Melle [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121354> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

⁹Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Melle [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121354> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

¹⁰Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Melle [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121354> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

Figuur 18: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich reeds ten noordoosten van de Brusselsesteenweg (Figuur 18). Deze steenweg werd aangelegd in 1704-1708. Aan weerszijde van de weg lag een zandstrook die met olmen beplant was. De bomen werden in de tweede helft van de 19de eeuw gerooid.¹¹ Ten noordwesten bevindt zich de Pontstraat. Dit oude straattracé vormde de verbinding tussen een vroeger veerpont met aanlegplaats aan de Schelde en het kruispunt van de Brusselsesteenweg met de Geraardsbergsesteenweg. Hier bevond zich een oude herberg, "De Appel", waarnaar de plaats genoemd werd.¹² Ook ten noordoosten van het terrein liep een weg.

Ten (zuid)oosten is het klooster van de reguliere kanunniken van de orde van Sint-Augustinus uit de 15de eeuw weergegeven. In 1431 werd het een priorij. Zoals hierboven reeds vermeld werd, werd het klooster in de 16de eeuw na vernieling heropgebouwd. Aan het einde van de 18de eeuw werd er een kostschool in ondergebracht. In deze periode werd ook een groot deel van de kloostergebouwen afgebroken, waaronder de kloosterkerk. In 1837 werd hier het college van de Jozefieten gesticht.¹³ Ten noordoosten van het onderzoeksgebied bevindt zich de Scheldemeander van Melle Ham, die in

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Brusselsesteenweg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/106624> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Pontstraat [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/106631> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Klooster en college van de paters Jozefieten [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36230> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

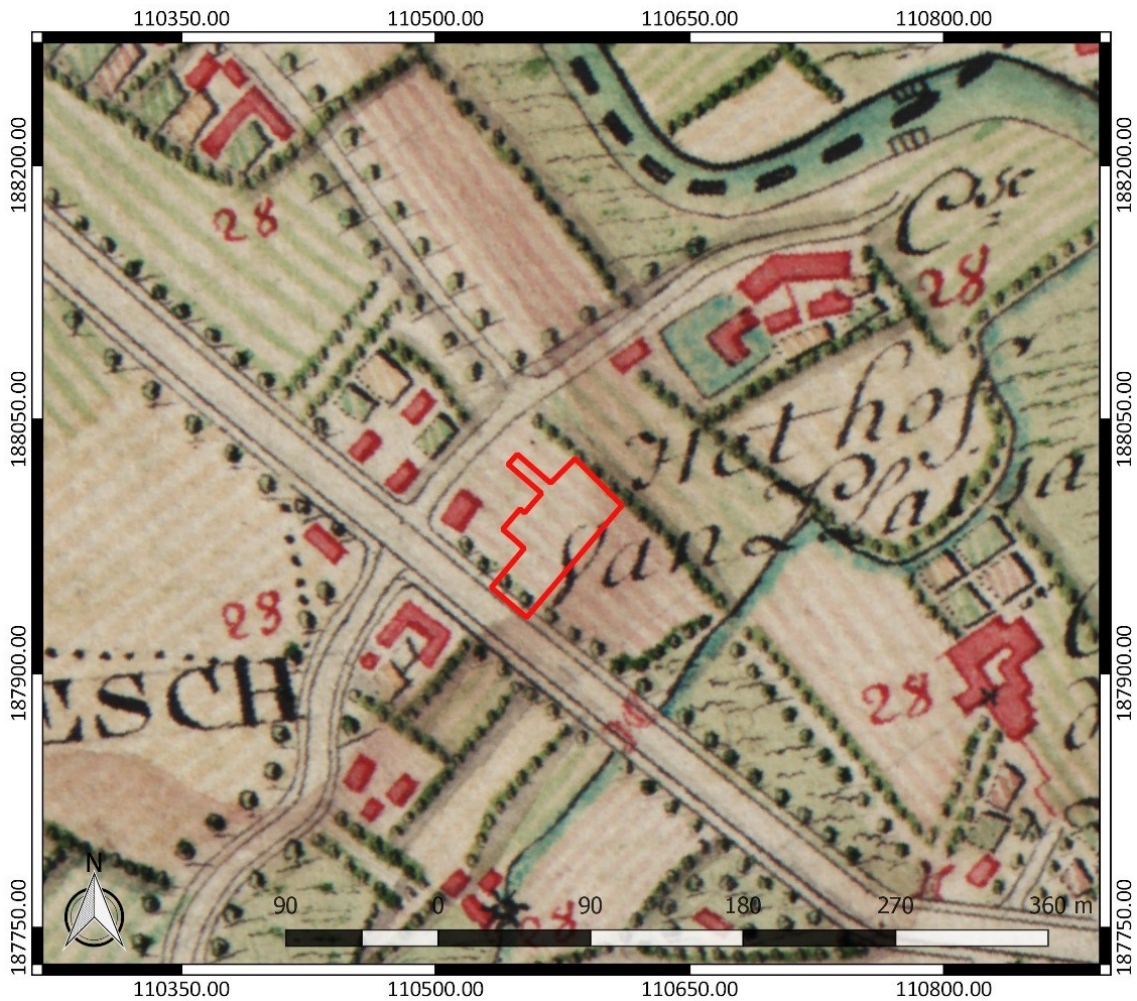
1766 afgesneden werd door het graven van een doorsteek ter hoogte van het veer aan de Pontstraat. Later, aan het einde van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw, werd de Schelde rechtgetrokken in het zuiden van de gemeente.¹⁴

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat de Scheldemeander afgesneden is (Figuur 19). Verder toont deze kaart dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 20). In het zuidwesten van het terrein bevinden zich bomen die langs de Brusselsesteenweg ingeplant zijn. Ten noordoosten is een hof van plaisantie te bemerken en ten oosten is de priorij opnieuw weergegeven.

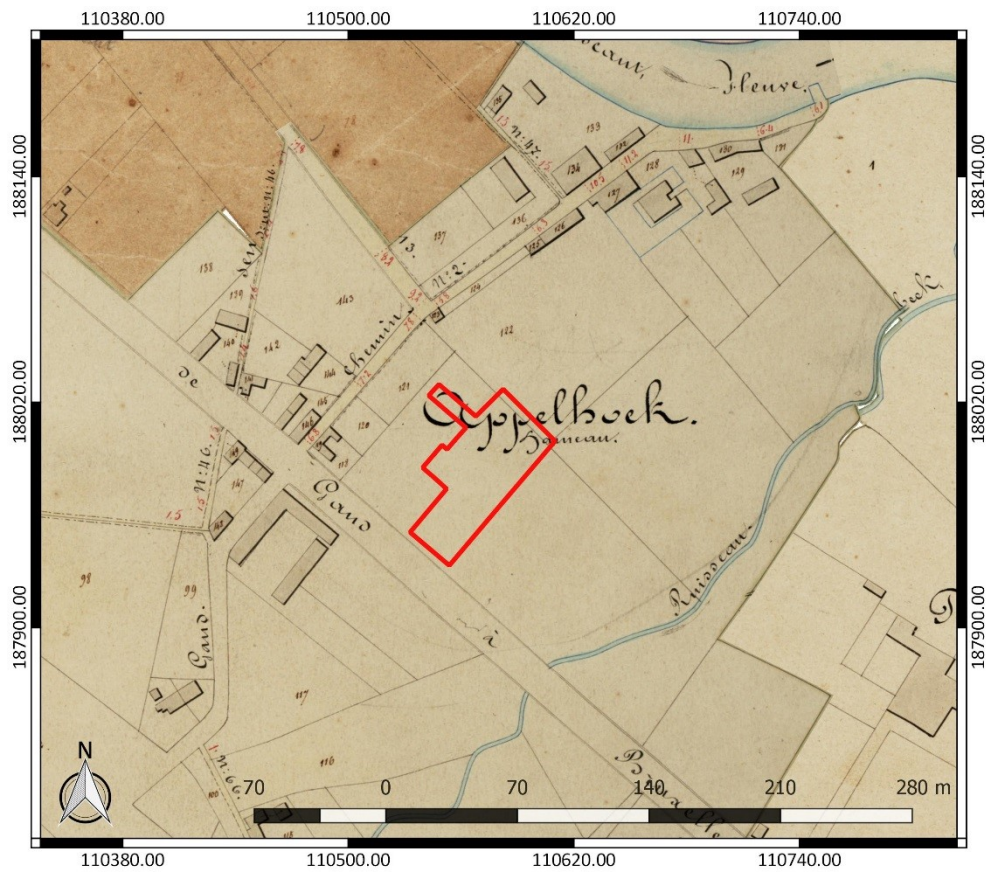
Figuur 19: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Melle [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121354> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

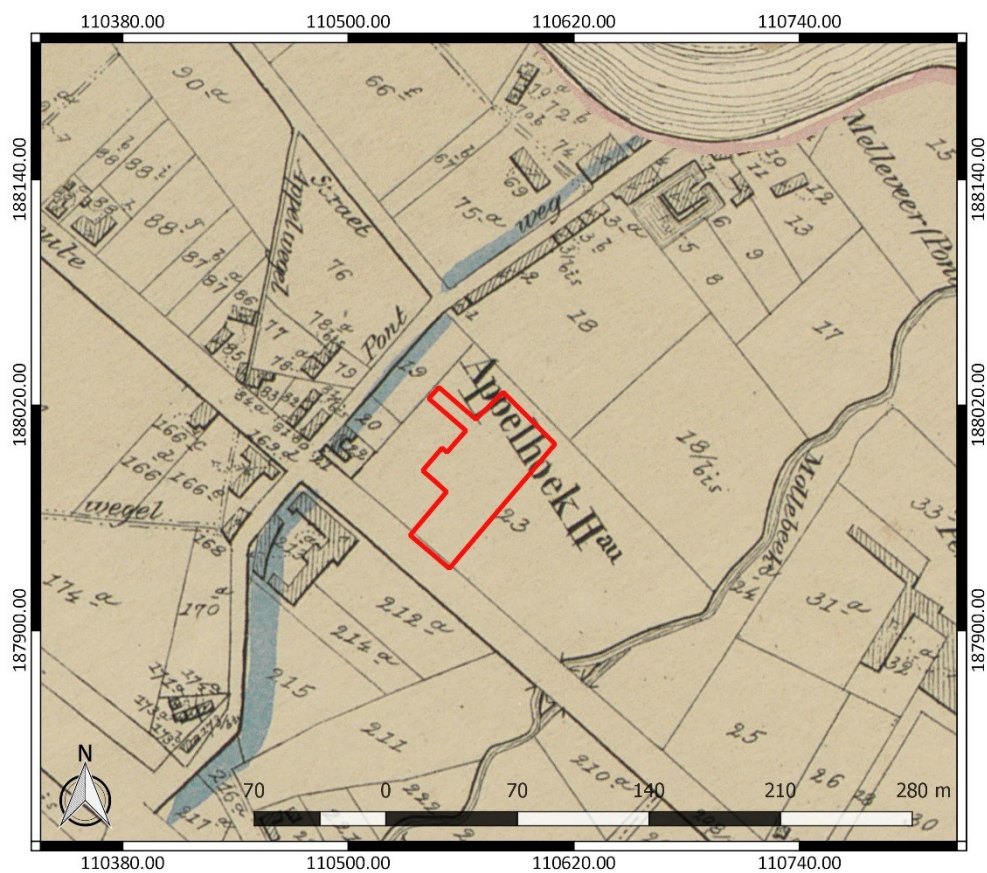

Figuur 20: Detail van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

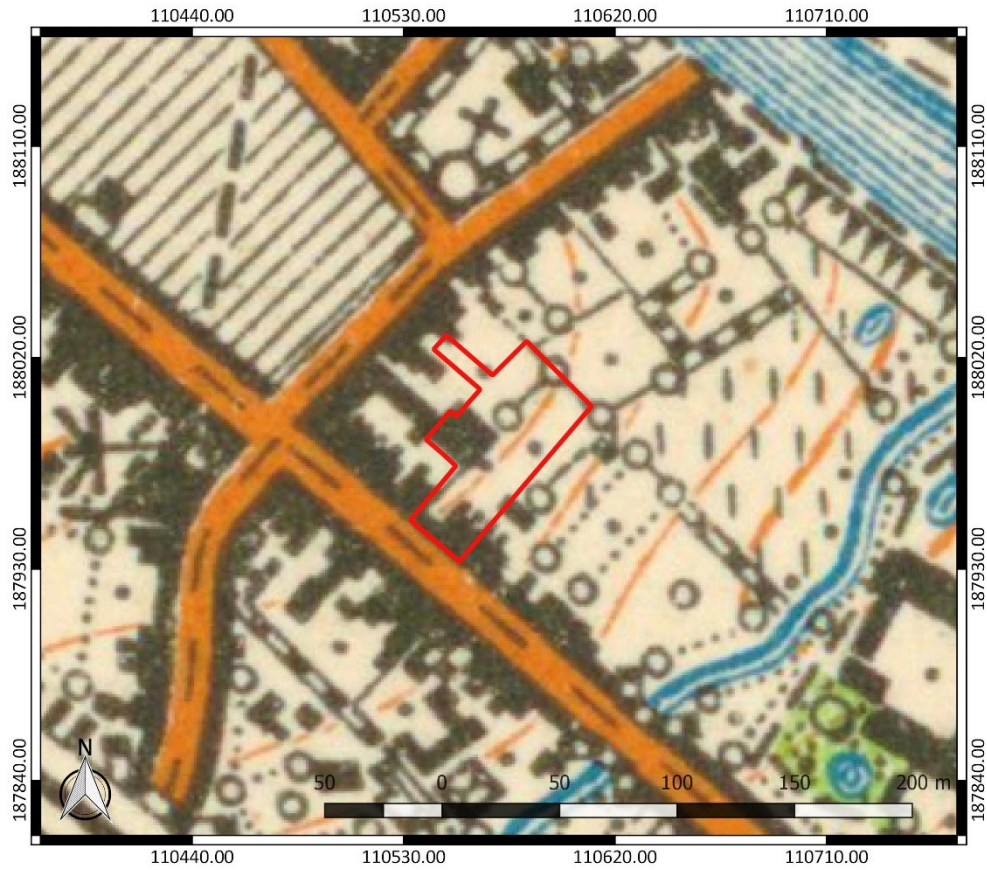
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is het onderzoeksgebied nog altijd onbebouwd. Vermoedelijk was het terrein nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 21). De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) geeft een gelijkaardig beeld (Figuur 22). Op beide kaarten wordt het toponiem Appelhoek vermeld. Een topografische kaart uit 1937 (Figuur 23) toont voor het eerst bebouwing in het zuidwesten en het westen van het onderzoeksgebied. Ook in de omgeving is de bebouwing enorm uitgebreid.

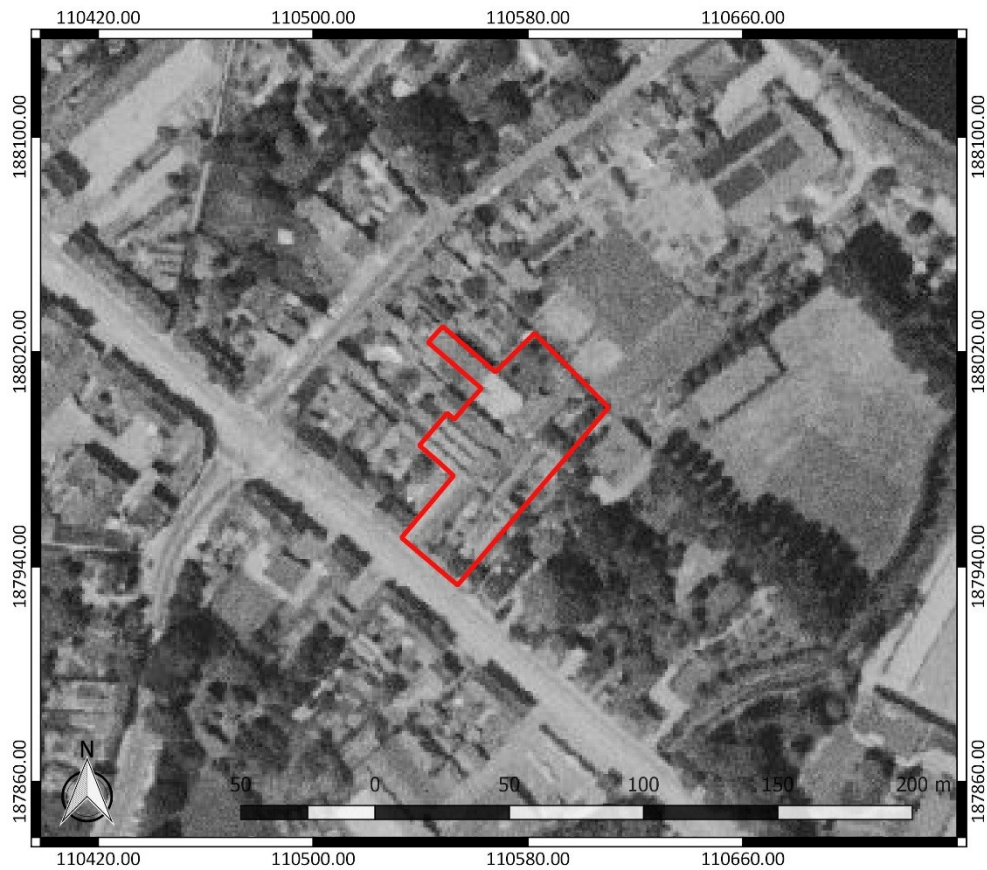
Figuur 21: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Topografische kaart uit 1937 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 24) geeft opnieuw bebouwing weer binnen het onderzoeksgebied. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 25) toont bebouwing in het zuidwesten, het westen en het noordwesten van het onderzoeksgebied. Het noorden van het terrein is verhard. In het oosten zijn bomen aanwezig. Het beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9).

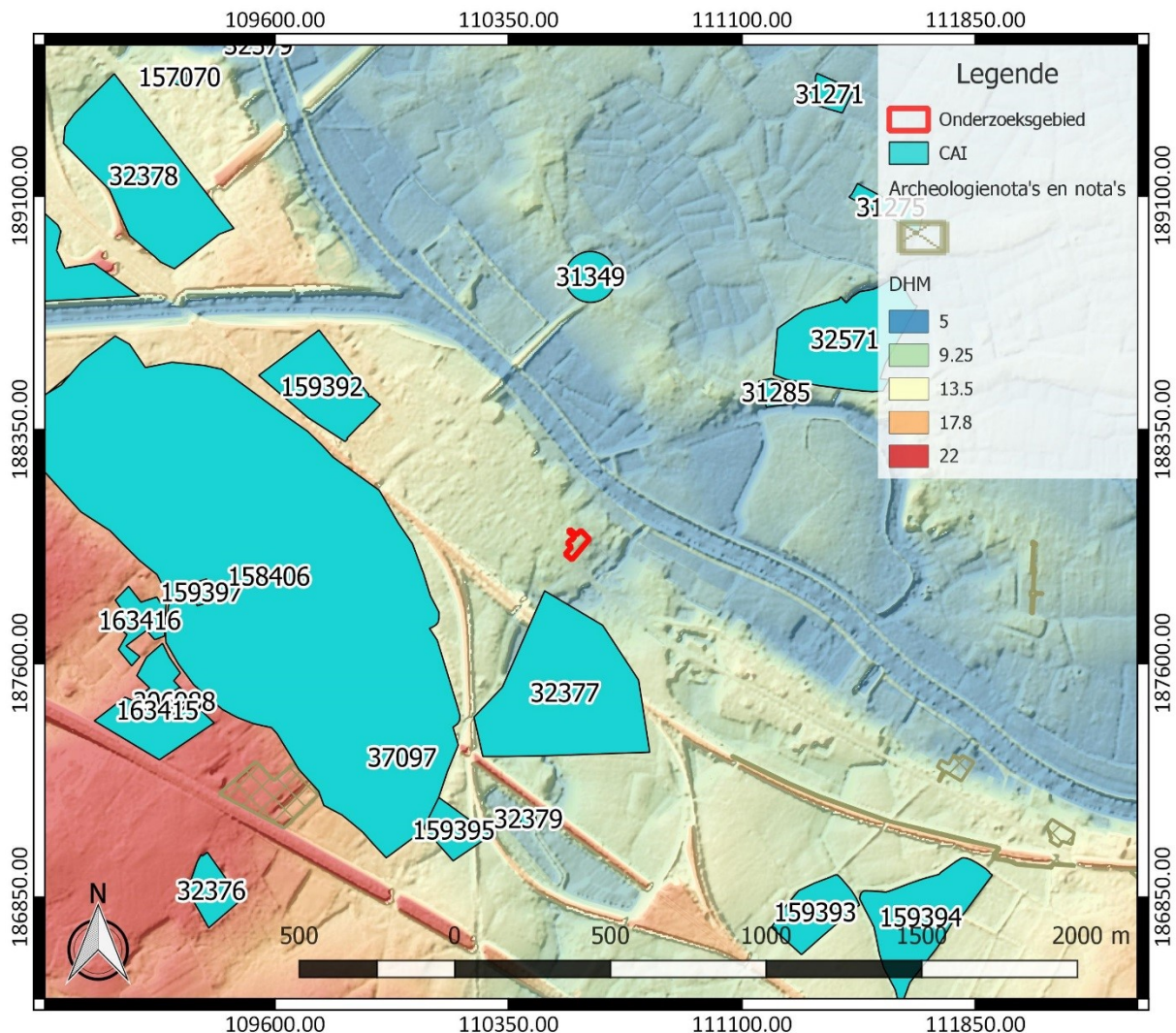
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 26). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied is een zone met middeleeuwse bewoningssporen gesitueerd. Het gaat om locatie CAI ID 32377, ten zuiden van het onderzoeksgebied.¹⁵ Op iets grotere afstand ten zuidwesten en ten westen bevindt zich een zone waar in 1745 de Slag bij Melle plaatsvond (CAI ID 158406). Deze veldslag maakte deel uit van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748). Het Franse leger nam het op tegen de geallieerde troepen van Engeland, Oostenrijk en Holland. Het Franse leger stond onder leiding van luitenant-generaal du Chayla en bestond uit ca. 7500 manschappen. Het geallieerde leger stond onder leiding van luitenant-generaal Freiherr van Moltke en bestond uit ca. 4000 manschappen. De geallieerden, die Gent probeerden te versterken, leden zware verliezen. Ongeveer 40 % van de ingezette eenheden sneuvelde. Het grootste gedeelte van de afgebakende zone is bebouwd. Vermoedelijk is het

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32377, Melle 2 (geraadpleegd op 18 februari 2019)

archeologische erfgoed dus grotendeels verdwenen. Enkel in de zuidelijke helft van de zone bevinden zich landbouwgronden waar mogelijk nog resten van de slagvelden aanwezig zijn.¹⁶

Figuur 26: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

In de iets ruimere omgeving gaan de aangetroffen resten terug tot de steentijd. Ter hoogte van CAI ID 31271 en CAI ID 31275 werd lithisch materiaal uit het midden-neolithicum gevonden. Op de laatstgenoemde locatie werd ook laat- en/of post-middeleeuws materiaal aangetroffen.¹⁷ Ook ter hoogte van vindplaats CAI ID 31349 werd lithisch materiaal uit de steentijd gevonden. Daarnaast werden er fragmenten natuursteen uit deze periode aangetroffen. Het gaat om fragmenten van een slijp- en/of molensteen in Paniseliaanse zandsteen. Deze vindplaats leverde voorts ook aardewerk uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen op.¹⁸

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158406, Slag bij Melle 1745 (geraadpleegd op 18 februari 2019); <http://erfgoedbanklandvanrode.be/kaart-van-combat-de-melle-1745>

¹⁷Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31271, Bosheidestraat/Steenvoordestraat (HSDN53), (geraadpleegd op 19 februari 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31275, Steenvoordestraat (HSDN61), (geraadpleegd op 19 februari 2019)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31349, Mellehoek (HSDN98), (geraadpleegd op 18 februari 2019)

In de omgeving kwamen ook resten uit de metaaltijden aan het licht. Ter hoogte van 't Lammeken (CAI ID 37097) werd een kuil met een houtskoolrijke lens uit de late ijzertijd gevonden. In de kuil werden 79 scherven aangetroffen. Voorts werden hier ook graven uit de Romeinse tijd gevonden. Het gaat om een bustumgraf en drie brandrestengraven.¹⁹ Verder zijn er in de ruimere omgeving ook nog resten uit de middeleeuwen aanwezig. Ter hoogte van CAI ID 32378 zijn net als in de dichte omgeving van het onderzoeksterrein middeleeuwse bewoningssporen geregistreerd. Bij een toevalsvondst ter hoogte van de Tuinbouwschool (CAI ID 157070) werd een grafsteen uit de late middeleeuwen ontdekt. De steen is afkomstig van een grafmonument van een ridder uit de 13de eeuw.²⁰

Er bevinden zich verder ook cartografische indicatoren uit de late middeleeuwen in de omgeving. Het Kasteel de Bueren (CAI ID 159394) werd voor het eerst vermeld in 1408. Deze waterburcht is ook gekend met de benaming "Kasteel van Kwatrecht" en "Goed Ter Elst". In 1748 werd François J.B. Baut eigenaar. Hij kwam in 1759 ook in het bezit van het aanpalende "Hof ter Camere". De naam "Kasteel de Bueren" verwijst naar de latere eigenaar, graaf Christoffel de Bueren, een Oostenrijks regimentsskolonel die het kasteel aan het einde van de 18de eeuw verwierf. Het grotendeels door walgrachten omgeven kasteeldomein is weergegeven op de Ferrariskaart.²¹ Het aanpalende Hof ter Camere (CAI ID 159393), dat ook "Hof te Chambre" en "'t Sammere" wordt genoemd, dateert uit dezelfde periode. De eerste vermelding gaat terug tot 1429, maar mogelijk kende het al een eerdere oorsprong als site met walgracht. In het midden van de 18de eeuw werd het beschreven als een speelgoed of huys van plaisance. Ook dit domein is aangegeven op de Ferrariskaart. Op de fundamente van het speelgoed werd in het eerste kwart van de 19de eeuw een bescheiden zomerverblijf in empirestijl gebouwd.²²

Ook het domein Runenborg (CAI ID 32571) dateert uit de middeleeuwen. Mogelijk verwijst de naam naar een verdwenen oude hofstede "Ruynenburch" bij het Scheldeveer van Melle. De locatie stemt echter niet overeen met het huidige domein. In de buurt zou een heuvel met de naam "Wapenberch" gelegen hebben. Mogelijk was het domein oorspronkelijk een onbebouwde site of motte met ringgracht. In het midden van het domein werd tijdens de late middeleeuwen een kasteeltje gebouwd. Het vormde een omgrachte buitenplaats met aanhorigheden. De site met walgracht is weergegeven op de kaart van Ferraris. In 1881 werd het grotere "Kasteel van baron Braun" opgetrokken, in opdracht van de Franse industrieel L. Legrand-Lauwick, eigenaar van een tulefabriek in Kwatrecht. Later kwam het in handen van de familie Braun.²³

Langs de Geraardbergsesteenweg (CAI ID 159395) bevindt zich ook een site met walgracht die op de Ferrariskaart is weergegeven. Mogelijk gaat de site terug tot de late middeleeuwen.²⁴ Ook het Hof ter Meers (CAI ID 159392) gaat waarschijnlijk terug tot de late middeleeuwen en is op de Ferrariskaart te bemerken. Het werd reeds vermeld in 1435. Vermoedelijk was het in oorsprong een

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37097, 't Lammeken (geraadpleegd op 18 februari 2019)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32378, Melle 3 (geraadpleegd op 19 februari 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157070, Tuinbouwschool (geraadpleegd op 19 februari 2019)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159394, Kasteel de Bueren (geraadpleegd op 19 februari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Kasteel de Bueren en aanhorigheden [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36262> (geraadpleegd op 19 februari 2019)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159393, Hof ter Camere (geraadpleegd op 19 februari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Hof Ter Camere [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36264> (geraadpleegd op 19 februari 2019)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32571, Runenborg (geraadpleegd op 18 februari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Kasteel van baron Braun [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/35760> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159395, Geraardbergsesteenweg I (geraadpleegd op 18 februari 2019)

landbouwnederzetting. In 1572 werd het vermeld als een lusthof. Waarschijnlijk werd er aan het begin van de 17de eeuw een kasteel gebouwd. Het was een waterkasteeltje met een walgracht. In het zuiden bevond zich een neerhof en een toegangspoort. In het noorden was een ruim en door brede grachten omsloten achterhof gesitueerd. In 1743 kwam dit buitengoed in het bezit van de familie de Potter. Aan het einde van de 19de eeuw werd het oude kasteel gesloopt en in 1897 werd het vervangen door het huidige kasteel, dat gekend is onder de naam "Kasteel de Potter d'Indoye". Het huidige kasteelpark omvat bijgebouwen, walgrachten en vijvers.²⁵

Een laatste archeologische waarde uit de late middeleeuwen is het Kasteel van Cortrosine (CAI ID 32379), waar opgravingen plaatsvonden. Het kasteel was reeds gekend in de 12de eeuw. In 1579, tijdens de godsdienstoorlogen, werd het vernield. Het kasteel werd omgeven door een walgracht, die tijdens het onderzoek werd aangesneden. Op het terrein bevond zich tevens een hoeve uit de 16de eeuw, die verdween in 1904. Bij het onderzoek werd een zwaar muurfundament aangetroffen, dat mogelijk tot de hoeve behoorde. Verder werd er aardewerk uit de 18de-19de-eeuw ingezameld.²⁶

Tot slot zijn er nog restanten uit de nieuwe tijd aanwezig in de omgeving. De Haeseputtemolen (CAI ID 31285) dateert uit de 16de eeuw. De oudste vermelding van deze korenwind- en oliemolen dateert van 1509. Rond 1891 verdween de molen. De molen was opgenomen in een groot ommuurd terrein met een bijbehorende hoeve en brouwerij.²⁷ Ter hoogte van de Lindestraat 85-87 (CAI ID 159397) bevindt zich een behuiste site met walgracht uit de 18de eeuw, die op de Ferrariskaart is weergegeven. Mogelijk gaat de walgrachtsite echter verder terug, tot in de late middeleeuwen. In de tweede helft van de 19de eeuw werd het huis vergroot en in het tweede kwart van de 20ste eeuw werd het aangepast.²⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. In de omgeving zijn resten gekend uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Het gaat om vondsten en sporen van bewoning en van begraving. Gelijkaardige resten kunnen voorkomen binnen het onderzoeksgebied. Ook de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op korte afstand van de vallei van de Zeeschelde en de Molenbeek, op de overgang naar het interfluvium, onderstreept het archeologisch potentieel van het terrein.

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159392, Hof ter Meers/Kasteel de Potter d'Indoye (geraadpleegd op 18 februari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Kasteeldomein de Potter d'Indoye [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36207> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32379, Kasteel van Cortrosine (geraadpleegd op 18 februari 2019)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31285, Haeseputtemolen (geraadpleegd op 18 februari 2019)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159397, Lindestraat 85-87 (geraadpleegd op 18 februari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Buitenhuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36281> (geraadpleegd op 18 februari 2019)

In de omgeving zijn ook resten mogelijk, gerelateerd aan de Slag bij Melle uit 1745. Deze resten bevinden zich op enige afstand en zijn veelal erg lokaal. Daarom worden niet direct resten binnen het onderzoeksgebied verwacht die gerelateerd zijn aan de Slag bij Melle.

De gebruiksevolutie van het terrein die we konden reconstrueren aan de hand van historische kaarten geeft aan dat het terrein in de 18de eeuw reeds in gebruik was als akkerland. In de 20ste eeuw verscheen bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Vandaag de dag is het grootste deel van het onderzoeksgebied bebouwd en verhard. Daarbij hebben zeker bodemingrepen plaatsgevonden. Wat de impact daarvan geweest is op het bodemarchief, is momenteel nog onduidelijk.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de sloop van de bestaande bebouwing en verharding, de bouw van een nieuwe winkel en de aanleg van een nieuwe parking. De funderingen van de nieuwe winkel zullen een verstoringsdiepte van ca. 1,60 m kennen. De nieuwe parking kent een verstoringsdiepte van ca. 60 cm. De voorziening van infiltratie kent een verstoringsdiepte van ca. 30 cm. Tot slot zullen ook nutsvoorzieningen een plaatselijke verstoring veroorzaken, die ter hoogte van de regenwaterput en de septische put oploopt tot maximaal ca. 3 m. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is een concrete verwachting naar resten uit de steentijd, uit de metaaltijden, uit de Romeinse tijd, uit de middeleeuwen en uit de nieuwe tijd. Het is momenteel wel onduidelijk wat de bewaringstoestand van het bodemarchief is. Het volledige terrein is vandaag de dag namelijk bebouwd en verhard. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd en verhard is. Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is een concrete verwachting naar resten uit de steentijd, uit de metaaltijden, uit de Romeinse tijd, uit de middeleeuwen en uit de nieuwe tijd. Het is momenteel wel onduidelijk wat de bewaringstoestand van het bodemarchief is. Het volledige terrein is vandaag de dag namelijk bebouwd en verhard. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Drieghe, M., 2019: *Oriënterend bodemonderzoek Veolia nv, Brusselsesteenweg 441, 9090 Melle, Lokeren.*

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent, Brussel.*

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Erfgoedbank Land van Rode (2019)
<http://erfgoedbanklandvanrode.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

